

UPPSALA UNIVERSITET

Juridiska institutionen

Terminskurs 4

Höstterminen 2023

Seminarieuppgifter

Processrätt

Innehållsförteckning

Allmänt om seminarierna.....	s. 1
PR 1. Rättegångsseminarium: <i>Redovisning av huvudförhandlingsbesök m.m.</i>	s. 4
PR 2. Seminarium: <i>Processens funktioner och processuell rättstillämpningsmetod</i>	s. 6
PR 3. Seminarium: <i>Rättsfakta, bevisfakta och åberopsbörda</i>	s. 10
PR 4. Seminarium: <i>Jäv</i>	s. 12
PR 5. Seminarium: <i>Enskilt anspråk och rättskraft</i>	s. 14
PR 6. Seminarium: <i>Straffprocessuella tvångsmedel</i>	s. 16
PR 7. Seminarium: <i>Rättegångskostnader i tvistemål</i>	s. 18
PR 8. Redovisningsseminarium: <i>Taleformer</i>	s. 20
PR 9. Seminarium: <i>Alternativ tvistlösning</i>	s. 22
PR 10. Redovisningsseminarium: <i>Rättskraft och ändring av talan i tvistemål</i>	s. 24
PR 11. Seminarium: <i>Partsautonomi</i>	s. 26
PR 12. Redovisningsseminarium: <i>Gärningsbeskrivning</i>	s. 28
PR 13. Seminarium: <i>Bevisbörda och åberopsbörda</i>	s. 30
PR 14. Redovisningsseminarium: <i>Rättsmedel</i>	s. 32
PR 15. Redovisningsseminarium: <i>Säkerhetsåtgärder m.m.</i>	s. 34

Allmänt om seminarierna

Övergripande

Undervisningens kärna är seminarierna, där färdigheterna prövas och utvecklas genom tillämpning i konkreta fall. Seminarierna i processrätt är av tre olika slag: ett rättegångsseminarium (RgS), ordinarie seminarier samt redovisningsseminarier (RS). De syftar alla till att underlätta studierna och förståelsen av invecklade processuella företeelser, men främst är de avsedda att ge träning i processrättslig rättstillämpning. Det gäller särskilt de ordinarie seminarierna och redovisningsseminarierna, medan rättegångsseminariet – tillsammans med rättegångsspelet – främst är avsett att ge insikter i det samspel mellan teoretisk kunskap och processuell praktik, som är kännetecknande för processrätten.

Uppgifterna består oftast av fall som innehåller svårbedömda processrättsliga frågor vilka inte alltid kan besvaras med säkerhet. Vid seminarierna ska man kunna *motivera varför* en viss lösning har valts. (Detsamma gäller för övrigt vid tentamen.) Till samtliga typer av seminarier ska *alla* seminariedeltagare förbereda sig, så att de aktivt kan delta i diskussionerna. I vissa fall är det vid förberedelserna tillräckligt att studera tillämplig lagtext och kurslitteratur (inklusive materialsamling i processrätt). Ibland måste man även gå till andra rättskällor, som t.ex. rättsfall eller någon av kommentarerna till RB. Detta är vanligtvis nödvändigt om man tillhör en sådan basgrupp som har till uppgift att redovisa vid ett redovisningsseminarium.

Observera:

- Här i undervisningsmaterialet finns endast i få fall (de första seminarierna) uttryckliga hänvisningar till kurslitteraturen. Kurslitteraturen ska dock läsas till samtliga seminarier – men att finna vilka delar av den som är av intresse och relevans är en del av övningen och uppgiften.
- Tag med relevant lagtext och aktuella delar av kursmaterialet till varje undervisningstillfälle!
- Norstedts RB-kommentar (Fitger m.fl.) används mycket i det praktiska rättslivet och finns tillgänglig via JUNO.
- Seminarierna är skärmfria (undantag gäller för redovisande och opponerande basgrupper på redovisningsseminarierna, se nedan).

Rättegångsseminariet

Det inledande rättegångsseminariet föregås av att samtliga deltagare redan under terminens inledande straffrättsdel bevistar en huvudförhandling i brottmål vid allmän domstol (efter den introducerande straffprocessföreläsning som då hålls). Därefter ska man inom

basgruppen diskutera de iakttagelser gjorts vid rättegångsbesöket. Eftersom dessa rättegångsbesök sker parallellt med straffrättsundervisningen genomförs de och diskuteras i de basgrupper som gäller under terminens första straffrättsdel. Vid rättegångsseminariet ska varje student vara beredd att kortfattat beskriva den bevistade rättegången och redogöra för sina eller gruppens reflektioner kring denna. Under seminariet följer därpå en diskussion samt diskuteras vissa processrättsliga grundprinciper.

Traditionella seminarier

De seminarier som endast betecknas seminarium är den grundläggande, mer traditionella formen av seminarium. Ett antal sådana seminarier hålls kontinuerligt under processrättsdelen. Alla i seminariegruppen förbereder noggrant uppgifterna och alla ska vara beredda att vid seminariet redovisa utförliga lösningar och föra en diskussion med utgångspunkt i uppgifterna.

Redovisningsseminarier

Redovisningsseminarier består av tre delar om vardera ca en timme. Den första timmen ägnas åt redovisning och opposition. Varje basgrupp tilldelas ansvar att som redovisningsgrupp inför ett av de sex redovisningsseminarierna aktivt bearbeta en seminarieuppgift och förbereda en kvalificerad, 20 minuter lång, muntlig redovisning av denna. Det gäller att på ett övertygande sätt redogöra för de relevanta frågeställningarna, vilka lösningalternativ som finns samt vilken egen lösning som valts och varför den har valts (har inte alla i basgruppen samma syn på dessa frågor kan alternativ behöva redovisas). Ett *någorlunda jämnt fördelat, aktivt deltagande krävs av alla basgruppsmedlemmar både under redovisning och efterföljande diskussion. Den muntliga redovisningen poängsätts individuellt med maximalt 3 poäng.*

Inför respektive redovisning ska varje basgruppsmedlem individuellt skriva en promemoria (se Undervisningsplanen och särskilt publicerade instruktioner). Den *poängsätts med maximalt 5 poäng.*

Efter redovisningen har en i förväg utsedd basgrupp till uppgift att under högst 20 minuter opponera på redovisningsgruppens redovisning. Oppositionsgruppen leder en diskussion om de materiella frågorna och deras lösningar. Alla medlemmar i oppositionsgruppen ska givetvis delta i oppositionen. Oppositionsgruppen behöver, till skillnad från redovisningsgruppen, inte ha gjort en fullständig inventering av relevanta rättskällor. Av oppositionsgruppen krävs dock att man läst in sig ordentligt på seminarieuppgiften, studerat de rättskällor som finns angivna under den aktuella seminarieuppgiften samt läst tillämplig kurslitteratur (inklusive materialsamling i processrätt) och lagtext. OBS! Det är inte tillåtet för oppositionsgruppen att i förväg läsa några promemorior som behandlar den aktuella uppgiften. Oppositionen poängsätts individuellt med maximalt 2 poäng.

Redovisningsgruppen och opponentgruppen ansvarar för att angivna tider hålls. (I Bilaga 3 till Undervisningsplanen framgår mer detaljerat vad som förväntas av den som redovisar eller opponerar samt lämnas en del tips och råd om hur man kan gå tillväga.)

Basgrupper, vilka inte redovisar eller opponerar, förbereder samtliga seminarieuppgifter som till ett ordinarie seminarium. Efter oppositionen kommer visst utrymme finnas att ställa frågor eller komplettera redovisningen och oppositionen.

Redovisningsseminariets andra timme ägnas åt fortsatt diskussion av seminarieuppgiften och ytterligare uppgifter med anknytning till redovisningsuppgiften. Dessa uppgifter ska diskuteras av alla medlemmar i seminariegruppen. En student som visar sig vara oförberedd får, som alltid, inte tillgodoräkna sig närvaro vid seminariet.

För redovisningsgruppen och oppositionsgruppen följer efter redovisningsseminariet den sista delen, som utgörs av handledning med seminarieläraren. Då återlämnas PM med poäng och kommentarer och studenterna får återkoppling på detta och sina muntliga framföranden vid seminariet. Handledningen börjar regelmässigt basgruppsvis, men avslutas ofta individuellt.

PR 1. Rättegångsseminarium

Redovisning av huvudförhandlingsbesök samt något om brottmål, tvistemål och processuella principer

1. Huvudförhandling i brottmål

Inför detta seminarium, som inleder terminskursens processrättsdel, ska respektive basgrupp ha besökt en huvudförhandling i brottmål under kursens straffrättsdel.

Vid seminariet gäller bland annat följande:

- Förberedelser till seminariet genomförs med de basgrupper ni tillhört under första delen av terminen. Detta gäller också huvudförhandlingsbesöket, i den mån det är praktiskt möjligt. Varje student ska dock vara beredd att *individuellt* kortfattat beskriva den besökta huvudförhandlingen och redogöra för sina reflektioner kring denna. Beskrivningarna och reflektionerna ligger till grund för en friare diskussion om domstolar och rättegångar.
- Eftersom PR 1 utgör det första seminariet på processrättsdelen och rättegångsbesöket sker innan den delen inleds krävs det inte att beskrivningen och reflektionerna tar sin utgångspunkt i några djupare processrättsliga insikter (kap. 45–46 i rättegångsbalken, RB, läses dock med fördel i samband med rättegångsbesöket). Däremot bör besöket relateras till gjorda straffrättsliga insikter och tidigare erfarenheter (eller brist på erfarenheter) av domstolar och rättegångar.
- Fundera särskilt på vilka förväntningar Du hade och vad de bygger på samt hur rättegångsbesöket förhåller sig till det Du förväntade Dig.
- Under avsnitt 3 nedan finns frågor om tillämpningen av vissa processuella principer vid den huvudförhandling basgruppen besökt.

För att kunna ta ställning till de anslutande frågorna nedan bör man ta del av dels de processuella stadganden, som frågorna kretsar kring, dels kurslitteraturen i relevanta delar (främst Rättegång V, 8 uppl., s. 11–74, 79–146 och 176–209 samt Rättegång IV, 7 uppl., s. 26–30 och 34–37).

2. Brottmål och tvistemål

- a) Vilka är de viktigaste skillnaderna mellan huvudförhandlingen i tvistemål och huvudförhandlingen i brottmål?
- b) Hur förbereds ett tvistemål och vad ska klarläggas vid förberedelsen?
- c) Hur förbereds ett brottmål? Hur och varför skiljer sig förberedelsen i brottmål från den i tvistemål?

3. Centrala RB-principer

Vid seminariet behandlas även vissa grundläggande processuella principer, som berör huvuddragen av förfarandet i brottmål och tvistemål.

Förslaget till ny rättegångsbalk (som utmynnade i 1948 års RB, vilken ersatte 1734 års RB) syftade främst till att skapa "ett bättre förfarande, karakteriserat av ökad muntlighet, koncentration och omedelbarhet samt fri bevisprövning." (prop. 1942:5 s. 152). Dessa karaktärsdrag kan betraktas som genomslag för de centrala principer som nämns nedan.

Muntlighetsprincipen

- a) Var kommer denna princip främst till uttryck i RB?
- b) Vad innebär principen?
- c) Vad talar för respektive emot att ge principen starkt genomslag?
- d) Hur tillämpades principen vid den huvudförhandling ni besökte?

Koncentrationsprincipen

- e) Var kommer denna princip främst till uttryck i RB?
- f) Vad innebär principen?
- g) Vad talar för respektive emot att ge principen starkt genomslag?
- h) Hur tillämpades principen vid den huvudförhandling ni besökte?

Omedelbarhetsprincipen

- i) Var kommer denna princip främst till uttryck i RB?
- j) Vad innebär principen?
- k) Vad talar för respektive emot att ge principen starkt genomslag?
- l) Hur tillämpades principen vid den huvudförhandling ni besökte?

Principen om fri bevisprövning

- m) Var kommer denna princip främst till uttryck i RB?
- n) Vad innebär principen?
- o) Vad talar för respektive emot att ge principen starkt genomslag?
- p) Hur tillämpades principen vid den huvudförhandling ni besökte?

4. Rättvis rättegång

Sedan RB kom till har tillämpningen av balkens bestämmelser i allt högre utsträckning blivit beroende av överordnade normer om rätten till en rättvis rättegång och liknande rättigheter.

- a) I vilka rättskällor återfinns sådana normer?
- b) På vilka sätt inverkar sådana normer på genomförandet av rättegångar i Sverige?

PR 2. Seminarium

Processens funktioner och processuell rättstillämpningsmetod

Bakgrund och syfte

Syftet med seminariet är att belysa och diskutera metod, centrala principer inom processrätten och processens funktioner. I syfte att främja en principiell och metodorienterad diskussion är scenariot nedan medvetet frikopplat från svenska processuella bestämmelser och utspelar sig i det fiktiva landet Westlandia.

Scenario

Den unga frilansaren Adele Arashian har nyligen startat sin karriär som influencer-aktivist efter att en rad av ärliga inlägg online om hennes kamp med psykisk ohälsa som tonåring har fått omfattande spridning. Adeles inlägg har till och med orsakat politisk debatt efter att Westlandias minister för social- och hälsovård har tagit upp henne som specifikt exempel i sina förslag till att reformera vården för ungdomar i samma situation.

Efter dessa snabba steg till berömmelse ingick Adele ett ramavtal med mediekoncernen Lux Nyheter & Underhållning ("Lux") för att under ett tre år långt samarbete producera olika former av innehåll, däribland en podd, en talkshow för ungdomar på den hajpade plattformen LuxFlux och en dokumentärfilm om hennes uppväxt och genombrott. I ramavtalet mellan Adele och Lux finns en s.k. prorogationsklausul, som lyder:

"19.1 Tvist med anledning av detta avtal skall avgöras av allmän domstol. Talan skall väckas vid förstainstansrätten i Westborg."

Några månader efter att de ingått ramavtalet står det dock klart att Adele och Lux har helt olika syn på det kreativa innehållet, vilket har framkommit i arbetet med den första produktionen, d.v.s. podden. Adele menar att Lux vill framställa henne enbart som ett offer som inte har eget aktörskap. Detta är ytterst känsligt för henne eftersom hon själv anser att det viktigaste budskapet hon har är att de som lider av psykisk ohälsa ska få agera proaktivt och påverka sin egen vård. Samarbetet mellan Adele och Lux kreativa direktör som producerar podden har snabbt blivit så infekterat att Adele vill häva ramavtalet med hänvisning till brott mot en avtalsklausul som ger henne artistisk frihet att styra narrativet.

Dessutom vill hon få kompensation för att hon menar att hennes möjligheter till uppdrag av andra mediabolag har minskat drastiskt efter att Lux kreativa direktör sagt: "Vi kan tyvärr inte längre inte garantera att Adeles podd finns med i den kommande säsongens podd-utbud eftersom hon är en aktivist-diva som är omöjlig att samarbeta med. Vi tog en chans på Adele, men vi hade inte förstått hur mycket hennes sjukdom påverkar hennes arbetsförmåga. Vi undersöker nu möjligheterna att stämma henne." Adele är otroligt

upprörd över detta uttalande som hon menar utgör förtal. Uttalandet gjordes i en livesänd webinarintervju för att marknadsföra nya poddar inför den nya podd-säsongen, vilken publicerades på LuxFlux plattformen. Intervjun filmades när direktören befann sig i Östby, strax efter ett sista möte med Adele.

Adele vill få tvisten prövad av domstol. Om hon kunde förlita sig på huvudregeln för laga forum i tvistemål, skulle hon lugnt kunna invänta att enligt huvudregeln i den Westlandiska processlagen (PL) ansökte om stämning vid förstainstansrätten i hennes hemstad Östby:

12 kap 1 § 1 st. PL

Laga domstol i tvistemål är rätten i den ort, där svaranden har sin hemvist.

I ett sådant läge skulle Adele, eventuellt genstämningsvis, kunna få sin rätt till hävning prövad. Det finns dock en undantagsbestämmelse:

12 kap 1 § 2 st. PL

Har skriftligt avtal slutits som anger att uppkommen eller framtida tvist skall väckas vid viss domstol, skall talan väckas vid denna domstol.

Genom undantagsbestämmelsen blir inte huvudregeln i PL 12:1 st. 1 tillämplig om Lux skulle ansöka om stämning. Oavsett partsställning förefaller då enligt PL 12:1 förstainstansrätten i Westborg, d.v.s. orten där Lux har sitt säte, och inte Östby bli behörig domstol. Westborg ligger drygt 120 mil från Östby. Dessutom ligger Östby på en ö och för att resa därifrån till fastlandet måste man antingen ta en färja eller flyga. För att slippa de höga merkostnader som det skulle innebära att driva processen så långt hemifrån, vill Adele försöka få saken prövad av förstainstansrätten i sin hemstad genom att använda sig av *forum delicti*, d.v.s. forum för den skadegörande handlingen:

12 kap 3 § PL

Talan med anledning av skada får väckas vid rätten i den ort där den skadegörande handlingen företogs, eller där skadan uppkom.

Av de något ålderstigna förarbetena till den Westlandiska processlagen framgår att bestämmelsen i PL 12:3 är avsedd som alternativt forum till allmänt forum i PL 12:1 st. 1 vid utomobligatorisk skada. Departementschefen anförde i propositionen att skada med anledning av kontraktsbrott inte omfattas av tillämpningsområdet för PL 12:3. Skälen anges vara kraven på förutsebarhet, parternas trygghet och omsättningens intresse. Högsta domstolen i Westlandia har i ett antal avgöranden fastställt den inskränkning av tillämpningsområdet för PL 12:3 som framgår av förarbetena. Det senaste avgörandet har dock nästan 20 år på nacken.

I den juridiska doktrinen i Westlandia har det under det senaste året kommit ut flera artiklar som analyserar svårigheten med att tolka PL 12:3 när det gäller tvister som hänför sig till något som har publicerats online. Artiklarna lyfter bland annat fram begrepp som ”global skada” och ”delokalisering mellan fysisk ort och skada”. Den mest prominenta processrättsprofessorn anger i sin artikel att om skadan kan uppfattas vara global, och därmed varje underrätt i Westlandia potentiellt skulle vara behörig, kan man inte tillämpa bestämmelsen på något meningsfullt sätt och dess syfte uppfylls inte. Då måste man enligt professorn istället falla tillbaka på huvudregeln i PL 12:1 st. 1.

Adele lämnar in stämningsansökan till förstainstansrätten i Östby och yrkar att rätten ska fastställa dels att hon har rätt att häva avtalet med Lux på grund av allvarligt avtalsbrott, dels att hon har rätt till skadestånd. Som stöd för domstolens behörighet anger hon att skadan på hennes anseende uppkom på hennes hemort samt att den skadegörande handlingen också företogs där.

Anta att inga andra forumregler än de ovan nämnda är aktuella. Det finns t.ex. ingen bestämmelse om forum för arbetsrättsliga tvister för att skydda arbetstagares rätt att väcka talan vid sin hemvist. De materiellrättsliga reglerna för arbetstagare har däremot förstärkts väsentligt under de senaste åren i Westlandia, även för de som är egenföretagare och de som istället för fastanställning har frilansuppdrag. Tanken är att de ska skyddas i egenskap av den, ofta, svagare parten. Samtidigt har den processrättsliga regleringen varit i stort sett oförändrad. Det är allmänt känt att ett flertal mindre nogräknade arbetsgivare, inklusive stora mediekoncerner, på senare tid har börjat använda avtalsklausuler som reglerar processuella frågor på ett sätt som ger intrycket av att de försöker försvåra för sina arbetstagare eller andra medarbetare som har frilansuppdrag att få sina krav rättsligt prövade.

Med scenariot i åtanke, besvara följande frågor.

- 1) Vilket forum utpekas om du använder Ekelöfs rättstillämpningsmetod (Rättegång I s. 99 ff.), alternativt om du använder Heumans rättstillämpningsmetod (Rättegång I s. 94 ff.)?
 - Beskriv steg för steg hur du tillämpar metoderna och förklara om det blir någon skillnad när du tillämpar de olika metoderna.
 - Reflektera särskilt över vilken betydelse förarbeten och prejudikat bör tillmätas enligt metoderna. Har du några synpunkter på detta?
 - Resonera också kring vilken betydelse tiden har som förflutit sedan en bestämmelse trädde ikraft för bedömningen av hur denna bestämmelse ska tillämpas.
 - Skulle det enligt din mening vara bättre att tillämpa någon av metoderna som beskrivs i Lindbloms artikel?

- 2) I vilken utsträckning bör brister i (process)lagstiftningen korrigeras av lagstiftaren och i vilken mån kan domstolarna tolka och tillämpa bestämmelserna på ett sätt som gör att ändamålsenliga resultat uppnås trots vaga eller illa utformade bestämmelser? Med andra ord: Är det motiverat med ett långtgående eller begränsat utrymme för domstolarna att ägna sig åt rättsskapande verksamhet inom processrätten, och hur skiljer sig rättsskapande verksamhet från extensiv eller analog rättstillämpning?
- 3) Antag att företag som Lux Nyheter & Underhållning (men även mer nogräknade näringsidkare) istället för att slita tvister med sina motparter i offentliga förfaranden vid domstol, i hög grad förlikas utom rätta eller låter tvisterna avgöras i ett privat, konfidentiellt skiljeförfarande.
- a) Vad återspeglar en sådan tendens i huvudsak för funktion hos processen?
 - b) Finns det några skäl att vara orolig för en sådan utveckling?

(Se, liksom alltid, kurslitteraturen, här Ekelöf, Edelstam, m.fl., Rättegång I, 9 uppl. i relevanta delar, dock särskilt avsnitt § 1 X; Lindblom, Lagtolkning eller rättstillämpning? Kommentarer till ett rättsfall (NJA 1980 s. 743)).

PR 3. Seminarium

Rättsfakta, bevisfakta och åberopsbörda

Öströr AB ("Öströr") har från Krökens Grossist AB ("Krökens") köpt färskvattenledningar till ett stort bygge. Ledningarna levererades i augusti 2021 men monterades först i maj 2022. Under hösten 2022 upptäckte Öströr omfattande läckage från hälften av alla ledningar. Dessa var då inmurade i golv och väggar i bygget, vilket medförde mycket omfattande åtgärder när Öströr tvingades byta ut dem.

Öströr ansökte i februari 2023 om stämning mot Krökens och yrkade ersättning för avhjälpandekostnaderna (2 mkr) och kostnaden för nya rör (1 mkr). Under rubriken "Grunder i sammanfattning" angavs i stämningsansökan: "Yrkade belopp utgör ersättning för ekonomisk skada i form av kostnader för avhjälpande av läckage och för inköp av nya vattenledningar. Denna ekonomiska skada är orsakad av fel som säljaren ansvarar för. Felet består i att inköpta och levererade rör, till skillnad från vad vi avtalat om och kunnat förvänta oss, under hösten 2022 inte har hållit tätt utan då har orsakat omfattande läckage.". Under rubriken "Rättslig grund" angavs 17, 30 och 40 §§ köplagen (Köpl).

Krökens bestred käromålet och invände att läckagen hösten 2022 berott på att Öströr monterat ledningarna felaktigt och att ledningarna vid leverans har motsvarat både vad som avtalats och vad köparen med fog kunnat förvänta sig. Påståendet om felaktig montering tillbakavisades i sin tur av Öströr.

Fråga 1: Beskriv båda parternas talan i tvisten ovan i termer av rättsfakta och (om det är relevant) erkännande, förnekande, motfakta och bevisfakta. Tag då också ställning till följande frågor:

- a) Vad är ett rättsfaktum?
- b) Vad är det för skillnad mellan ett konkret rättsfaktum och ett rekvisit? (Jfr figuren i Rättegång I, 9:e uppl. s. 52.)
- c) Varför ska rättsfakta åberopas i dispositiva tvistemål?
- d) Hur preciserat måste ett åberopande vara?
- e) Varför behöver rättsfakta inte åberopas i indispositiva tvistemål?
- f) Varför behöver inte bevisfakta åberopas?

Under förberedelsen i målet funderar rättens ordförande över att det verkar ha gått väldigt lång tid från leveransen av rören till dess att eventuella fel påtalades för Krökens av Öströr. Hon misstänker att parterna inte har full koll på reklameringsregeln i 32 § KöpL

Fråga 2: Vad är detta för typ av omständighet, och hur bör ordföranden och parterna förhålla sig till den? Hur ska rätten ta reda på vad parterna vill åberopa?

Efter huvudförhandling i målet kommer tingsrätten vid överläggningen fram till att båda parter på sätt och vis hade rätt. Vittnen och sakkunniga i målet har varit eniga om att det akuta läckaget från hälften av de levererade rören under hösten 2022 med största sannolikhet berott på felaktigt montage utfört av Öströr. Å andra sidan har det av övertygande skriftlig bevisning från Rörbranschens Tekniska Provningsinstitut, efter hållfastighetstester, framgått att samtliga levererade ledningar varit felkonstruerade och inte uppfyllde branschkraven, vilket på sikt skulle leda till sprickbildning och stor risk för läckage, vilket kunde berättiga Öströr till ersättning.

Fråga 3: Hur anser du att tingsrätten med hänsyn till RB 17:3 ska döma i målet. Vilket fel är det som har åberopats och som kan ligga till grund för domen? Kan rätten, om man ska utgå från att fel förelegat, döma ut ett jämkat belopp?

(Boman, Om åberopande och åberopsbörda (1964) s. 46–48 och 62–77 samt Lindell, Civilprocessen, 5 uppl. s. 135–145)

PR 4. Seminarium

Jäv

Det är morgon och rådmannen Elin W ska strax lämna sitt tjänsterum för att gå ned till förhandlingssal 14 på Uppsala tingsrätt och där leda en huvudförhandling i ett brottmål. Den tilltalade i målet är Iwar P som på nytt har åtalats för narkotikabrott, denna gång bestående i att tre månader tidigare ”i centrala Uppsala ha innehaft 4 gram cannabis, som är narkotika” Enligt Iwar P:s egna uppgifter under förundersökningen stämmer detta men han förnekar brott med hänvisning till att han bara innehaft cannabis ”för självmedicinering”.

Elin W:s dator indikerar att hon har fått ett e-postmeddelande. Det är från hennes kollega, rådmannen Erik K, och lyder: ”Visst ska du döma med nämndemannen Yngve L nu på förmiddagen? Bara så att du vet har jag hört att han är aktiv i den där föreningen för cannabislegalisering vi talade om på narkotikadomarkursen för ett tag sedan.” Elin W har bråttom och hinner inte svara. I trappan på vägen ned erinrar hon sig att hon vid åtminstone två tidigare tillfällen det senaste året har varit med om att döma Iwar P för innehav av just små mängder cannabis. Hon kommer ihåg att han är en säregen person som långgrandigt och högljutt propagerat för att det ska vara tillåtet att självmedicinera med cannabis, ja så långgrandigt och högljutt att hon har tvingats avbryta hans slutanförande. Såvitt hon kan minnas var nämndemannen Yngve L med och dömde vid åtminstone ett tillfälle utan att vara skiljaktig eller ge uttryck för någon avvikande uppfattning. Hon går in i förhandlingssalen där tingsnotarien Diana S sitter och väntar tillsammans med nämndemannen Yngve L och ytterligare två nämndemän.

Fråga 1. Vilka åtgärder bör eller ska Elin W och rätten vidta i detta läge och varför? Vilka ytterligare omständigheter kan behöva utredas för att ta ställning till eventuellt jäv?

Vilka åtgärder som än vidtas eller kan bli aktuella att vidta uppropas målet. Iwar P infinder sig personligen. Han har inte fått någon offentlig försvarare förordnad för sig. Elin W avslog för några veckor sedan hans begäran därom med hänvisning till att ingen av förutsättningarna i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken var uppfylld.

Så snart Elin W tar till orda utropar Iwar P: ”Du ska bara vara tyst! Det vet man ju att din polismake är vice ordförande i Svenska narkotikaspanarföreningen och att du var ordförande i lokalföreningen när Du var på polismyndigheten.” När Elin W kunnat lugna ned Iwar P och kan komma till tals bekräftar hon hans påståenden och frågar åklagaren, Dennis T, som också är på plats: ”Hur ser åklagaren på det här, som väl får uppfattas som en jävsinvändning?”

Fråga 2. Hur bör åklagaren resonera? Behöver några ytterligare omständigheter utredas?

Utgå nu från att ingen av de eventuellt jävsgrundande omständigheterna – som i och för sig föreligger men inte påtalas av någon – framkommer inför eller under tingsrättens handläggning. Iwar P döms i enlighet med åtalet till dagsböter för ringa narkotikabrott. Det grämer honom att han inte orkade kämpa emot, så han ansöker om resning vid Svea hovrätt och gör gällande att jäv har förekommit vid tingsrättens handläggning.

Fråga 3. Vilka omständigheter kan Iwar P göra gällande till stöd för sin ansökan?

Fråga 4. Hur bör hovrätten ställa sig resningsansökan?

(Se, utöver kurslitteraturen, NJA 2010 s. 274 ”Pirate Bay-målet”, NJA 2014 s. 482 ”Adjungerade ledamotens jäv” och NJA 2022 s. 905 ”Tekniska rådets jäv”).

PR 5. Seminarium

Enskilt anspråk och rättskraft

Travtränaren Jo Slånbärshielm har under våren 2023 utannonserat hästen Speedy Gonzales för 200 000 kr. Hästen har tävlat på regional nivå men dess framgång har nu börjat falna och hästen har bara ett par säsonger kvar tills pensionering. Jo har då kontaktats av den likaledes falnande travkusken Gunme Görmanson och man har under försommaren förhandlat om ett köp. Eftersom det varit sommaruppehåll har dock Gunme inte kunnat se eller rida hästen på någon tävling. Gunme har därför fått löfte om att så snart höstsäsongen 2023 inleds (den 25 augusti) provtävla med hästen. I början av augusti träffas därför Jo och Gunme och de fyller då tillsammans i hästens handlingar (s.k. hästpass m.m.) så att Gunme ska kunna registrera sig för att starta med hästen i tävlingen. Gunme har samtidigt överlämnat ett kuvert med kontanter om 20 000 kr som avser handpenning. Parterna är överens om att om Gunme är nöjd med hästen ska köpet fullbordas och i annat fall ska de 20.000 kr betraktas som hyra för hästen.

När tävlingen genomförts med viss framgång (en tredjeplats) försöker Jo kontakta Gunme för att slutföra köpet. Gunme gör sig då oanträffbar men skickar ett meddelande till Jo av innebörd att man inte längre har något med varandra att göra, eftersom Gunme redan betalat fullt pris för hästen med kontanter och att Gunme och Jo skrivit under alla nödvändiga registreringshandlingar för hästen redan före tävlingen.

Jo polisanmäler Gunme och en förundersökning leder till att åklagaren väcker åtal med yrkande om ansvar för stöld, för att Gunme med tillägnelseuppsåt efter eller i samband med tävlingen den 25 augusti 2023 från Jo olovligen har tillgripit hästen Speedy Gonzales, som värderas till 200 000 kr, vilket inneburit motsvarande vinning för Gunme och skada för Jo.

Fråga 1: Jo vill i målet framställa ett enskilt anspråk i form av ett yrkande om att tingsrätten ska förklara Jo äga bättre rätt till hästen än Gunme, grundat på den åtalade gärningen och på ett åberopande av att inte heller någon annan giltig äganderättsövergång har skett. Ska detta yrkande tillåtas och ska åklagaren i så fall föra Jos talan? (Eftersom hästen hela tiden funnits uppstallad hos tredje man har inget beslag skett.)

Antag att Jos yrkande om bättre rätt upptas i målet och att åklagaren för talan också om det enskilda anspråket. Gunme bestrider också det enskilda anspråket och vidhåller vid sin version om att inget olovligt tillgrepp har skett eftersom ett köp av hästen både har avtalats och genomförts.

Efter att Jo och Gunme hörts i målet önskar åklagaren förändra gärningsbeskrivningen i målet så att det alternativt till påståendet om stöld görs gällande ansvar för bedrägeri, i form av att Gunme genom vilseledande i kontakterna med Jo under augusti 2023 har förmått Jo att fränhända sig hästen Speedy Gonzales och att fylla i registreringshandlingar för hästen på ett sådant sätt att Gunme kunnat tillgodogöra sig den genom att registreras som dess ägare, med vinning för Gunme och skada för Jo motsvarande hästens värde om 200 000 kr.

Fråga 2: Är den önskade förändringen av åtalet tillåten?

Under överläggning till dom finner tingsrätten att åklagaren inte har motbevisat Gunmes påstående om att en betalning av hästen har skett, och att åtalet därför ska ogillas.

Fråga 3: Hur ska tingsrätten då hantera det enskilda anspråket?

Antag att tingsrätten, med rätt eller orätt, också ogillar det enskilda anspråket och att domen vinner laga kraft. Ingen av parterna överklagar till hovrätten. Jo försöker däremot, en månad efter att domen har vunnit laga kraft, väcka en ny talan mot Gunme i ett tvistemål. Jo yrkar betalning av 180 000 kr grundat på en rätt till ersättning för avtalad men ej erhållen köpeskilling för hästen (200 000 kr med avdrag för redan erlagd handpenning om 20 000 kr). Jo räknar med att bevisbördan för att betalning har skett, till skillnad från i brottmålet, då ska hamna på Gunme.

Fråga 4: Ska Jos nya talan tas upp till prövning av tingsrätten?

(NJA 1973 s. 239, NJA 2019 s. 845 och NJA 2022 s. 869)

PR 6. Seminarium

Straffprocessuella tvångsmedel

Efter att norske country & western-artisten Odd Boo i mitten av 2010-talet funnit sig nödgad att lämna Norge (det förekom rykten och rubriker om skatteskulder, sönderslagna hotellrum och kränkningar av medmusikanter och anställda) etablerade han sig och sin musik i Nashville, USA. Inom några år var han åter ett namn på musikscenen, nu med särskild inriktning på sub-genren Nordic Country Noir.

Under nordeuropaturnén *King of Korona* hösten 2021 blev Odd, efter en avslutad spelning i en stockholmsförort, inblandad i ett handgemäng på en pizzeria. Dagen efter beslöt åklagare om att anhålla honom på grund av skäligen misstanke om grov misshandel. I häktningsframställan två dagar senare gjorde åklagaren gällande att Odd var misstänkt för grov misshandel och att det förelåg fara för flykt eftersom den misstänkte saknade hemvist i landet. Odd erkände att han slagit målsäganden, bl.a. med en flaska, men att han handlat i nödvärn för att avvärja ett angrepp. Tingsrätten bedömde att artisten var på sannolika misstänkt för grov misshandel och beslutade om häktning.

När Odd först häktas blir den amerikanske presidenten, med ett stort intresse för Nordic Country Noir i allmänhet och Odds musik i synnerhet, rasande och förklarar i ett tweet att han ser häktningen som ett angrepp på traditionella amerikanska intressen och värderingar och också på relationen mellan USA och Sverige. Han gör gällande att det tydligt framgår av en video som presenterats på artistens hemsida att denne varit föremål för ett angrepp från målsäganden. Presidenten menar vidare att de konsekvenser som följer av att frihetsberöva Odd är "oerhörda" (förlorade inkomster för artisten och hans anställda, uteblivna intäkter för konsertarrangörer, m m) samt att Odd inte skulle ha det minsta intresse av att utebli från en eventuell rättegång. Presidenten erbjuder sig vidare att gå i personlig borgen upp till valfritt belopp, för att Odd ska slippa häkte.

Den svenska statsministern blir bekymrad över de möjliga politiska implikationerna och finner det motiverat att förklara det svenska rättsläget för presidenten. Statsministern behöver hjälp med att utreda följande frågor.

Frågor:

- 1) Vilka regler kan tingsrätten ha lagt till grund för sitt häktningsbeslut?
- 2) Vilka beviskrav gäller för häktning och hur ska de förstås i en ev. nödvärnssituation?
I det sammanhanget vore det värdefullt att också få en uppskattning av värdet av sådan bevisning som det videoklipp som lagts ut på artistens hemsida.
- 3) Vilken relevans kan de ekonomiska konsekvenserna av ett häktningsbeslut tillmätas?
- 4) Vilken betydelse har det att Odd inte bor i Sverige?

- 5) Varför kan inte presidenten genom ett borgensåtagande få frihetsberövandet att upphöra och hur kan man motivera den svenska regleringen?

Sedermera ogillade tingsrätten åtalet med hänvisning till att åklagaren inte hade framlagt någon bevisning för att styrka att Odds nödvärnsinvändning var ogrundad. Eftersom Odd varit trängd och händelseförloppet utvecklats snabbt fann rätten vidare att det inte varit fråga om otillåten nödvärnsexcess. Tingsrätten beslöt också att Odd omedelbart skulle försättas på fri fot. Åklagaren överklagade domen och yrkade att Odd skulle dömas för grov misshandel samt att han skulle häktas.

Den 18 november beslutade hovrätten att ”med ändring av tingsrättens beslut” häkta Odd i hans frånvaro såsom på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel. Tillämpliga häktningsgrunder var enligt beslutet flykt- och recidivfara. Odd, som inte hade hunnit lämna Sverige, placerades i häkte. Den 25 november höll hovrätten häktningsförhandling och åklagaren vidhöll sitt yrkande om häktning. Hovrätten konstaterade i sitt beslut att det förelåg övertygande bevisning för att Odd gjort sig skyldig till grov misshandel och fann inte skäl att ändra sitt beslut att Odd skulle vara häktad.

Frågor (forts.):

- 6) Hovrätten förklarade i sitt första beslut Odd häktad ”med ändring av tingsrättens beslut”. Innebär det att hovrätten menade att tingsrätten gjort fel som försatte Odd på fri fot i samband med domen?
- 7) Vilken skulle den lagliga grunden vara för hovrätten, att i detta skede av processen, häkta Odd som på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel? Finns det skäl till en annan bedömning när målet gått vidare till huvudförhandling?
- 8) Hade åklagaren kunnat anhålla Odd samtidigt som hen överklagade tingsrättens dom?
- 9) Vad bör – de lege ferenda – krävas för häktning i högre rätt efter en frikännande dom i tingsrätt?

(Se RH 2014:28, RH 2016:5, NJA 1998 s 246, 1999 s 223 och 2008 not 20 samt Bylund, Tvångsmedel I s 251-266 och 269-271.)

PR 7. Seminarium

Rättegångskostnader i tvistemål

Konsulten Bettan Boman för i Patent- och marknadsdomstolen (PMD) talan mot Alman Utbildning AB och yrkar betalning med 1 000 000 kr. Hon åberopar att Alman Utbildning AB, som är Bomans tidigare uppdragsgivare, uppsåtligen eller av oaktsamhet har återanvänt av henne framtaget material för olika utbildningar för myndigheter utan att ange henne som upphovsman och utan hänsyn till hennes upphovsrätt, samt att hon därför har rätt till ersättning uppgående till det yrkade beloppet.

Alman Utbildning AB bestrider kravet och invänder i första hand att det inte varit Bomans material utan ett eget framtaget material som har använts. I andra hand, för det fall man har råkat använda Bomans material, invänder man också mot Bomans beräkning av ersättningsbeloppet, som man menar är på tok för högt. Inget belopp kan vitsordas som skäligt.

När huvudförhandlingen avslutas yrkar Boman kostnadsersättning med 500 000 kr och av en relativt detaljerad kostnadssammanställning framgår att merparten av de egna rättegångskostnaderna hänför sig till kostnader för rättsutredningar, skrivelser till rätten och arbete med bevisning som har åberopats för att visa att det är hennes material som Alman Utbildning AB har använt.

Alman Utbildning AB yrkar ersättning för sina rättegångskostnader med en klumpsumma om ca 1 mkr men säger sig inte kunna göra någon uppdelning av kostnaderna på olika frågor i processen.

När kostnadsyrkandena har framställts ger rättens ordförande parterna möjlighet att yttra sig över varandras kostnadsyrkanden. Ordföranden ber också parterna att särskilt argumentera i frågan om hur de menar att rättegångskostnaderna ska fördelas ”för det fall rätten skulle döma ut t.ex. bara halva det yrkade beloppet”.

Fråga 1:

- a) Om du vore ombud för Boman, vilka olika principiella argument och vilket rättsligt stöd skulle du anföra i frågan om kostnadsfördelningen?
- b) Om du vore ombud för Alman Utbildning AB, vilka olika principiella argument och vilket rättsligt stöd skulle du anföra i frågan om kostnadsfördelningen?
- c) När rätten har överlagt står det klart att alla ledamöter är överens om att det material som använts baseras på Bomans upphovsrättsligt skyddade material, men att

ersättningen för detta enbart ska uppgå till 250 000 kr. Hur bör, mot bakgrund av parternas argumentation i kostnadsfrågan, rätten fördela kostnaderna?

Boman överklagar PMD:s dom i sak och yrkar att Patent- och marknadsöverdomstolen (PMÖD) ska bifalla hela det yrkande som framförts i PMD, eftersom PMD har gjort en felaktig värdering av skadan. Hon yrkar också full ersättning för sina rättegångskostnader i både PMD och PMÖD. Alman Utbildning AB överklagar inte domen för egen del, men bestrider ändringsyrkandena helt och yrkar för egen del ersättning för sina kostnader i PMÖD.

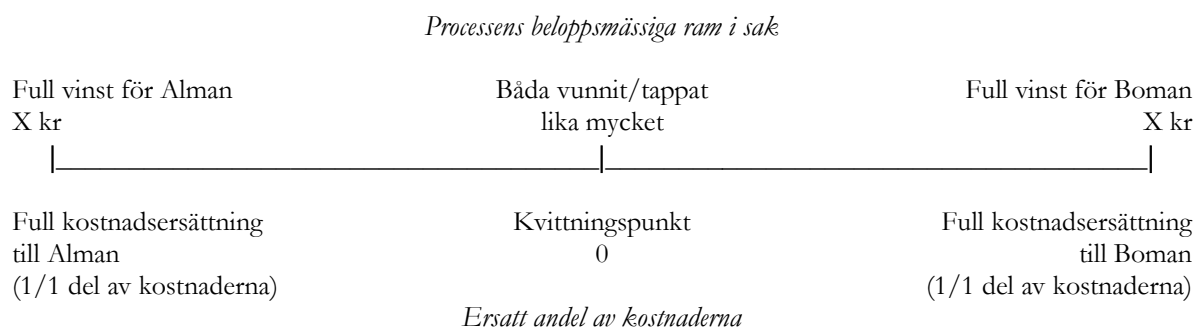
PMÖD går delvis på Bomans linje och tillerkänner henne nu ytterligare 250 000 kr (dvs. sammanlagt 500 000 kr). I PMÖD har det uppkommit ytterligare rättegångskostnader med 200 000 kr för vardera parten (dvs. sammanlagt 400 000 kr).

Fråga 2:

- a) Hur bör PMÖD fördela de rättegångskostnader som uppkommit i PMÖD, och vilka är argumenten till stöd för denna fördelning?
- b) Hur bör PMÖD hantera fördelningen av de rättegångskostnader som uppkommit redan i PMD, och varför?

(Se NJA 1973 s. 623, NJA 1978 s. 383, NJA 1979 s. 567 och NJA 1982 s. 804.)

Vid diskussion om lösningar enligt den s.k. proportionalitetsprincipen kan användning av nedanstående schematiska figur underlätta:

PR 8. Redovisningsseminarium

Taleformer

I ett beslut i februari 2022 påförde skattemyndigheten ekonomiska föreningen Bo Bra ek för (Bo Bra) ett skattetillägg med 10,5 miljoner kronor och restavgifter på 1,5 miljoner kronor. Myndigheten hade efter revision beträffande räkenskapsåren 2017 och 2018 funnit felaktigheter i Bo Bra:s mervärdesskatteredovisning. Bo Bra hade som revisor anlitat Fyris redovisningsbyrå AB (Fyris) med auktoriserade revisorn P Jansson (PJ) som huvudansvarig. Revisionsberättelser angående 2017 och 2018 hade lagts fram på sammanträden den 16 maj 2018 respektive den 15 maj 2019.

Bo Bra överklagade skattemyndighetens beslut och beviljades anstånd med betalningen av debiterade skattetillägg och restavgifter i avvaktan på lagakraftvunnen dom.

Bo Bra väckte talan den 15 december 2022 mot Fyris och PJ med yrkande att tingsrätten skulle fastställa att svarandena var solidariskt skadeståndsskyldiga mot Bo Bra på grund av sin försumliga granskning av Bo Bra:s mervärdesskatteredovisning för 2017 och 2018. Bo Bra gjorde gällande, att de debiterade skattetilläggen och restavgifterna hade kunnat undvikas om Fyris och PJ hade fullgjort sina åligganden som revisor. Det var dock inte möjligt att bestämma skadans storlek, eftersom skattemyndighetens beslut var föremål för rättslig prövning. Bo Bra framhöll vidare, att preskriptionstiden för talan mot revisor vad gäller räkenskapsåret 2017 gick ut vid årsskiftet 2022/23.

Fyris och PJ bestred Bo Bra:s talan och hävdade, att talan skulle avvisas, eftersom förutsättningarna i 13 kap 2 § 1 st RB inte var uppfyllda. Bo Bra hade nämligen inte ens påstått att någon skada uppkommit. Till detta kom att svarandena yrkade jämkning av ett eventuellt skadestånd och att denna fråga inte kunde prövas innan skatteärendet blivit slutligt avgjort.

Bo Bra invände häremot, att det redan hade uppkommit betydande skada på grund av att man haft kostnader för omläggning av redovisningen och för att driva skatteprocessen.

Frågor:

- 1) Ska Bo Bra:s talan enligt RB tas upp till prövning i den utformning den fått?
- 2) Kan man lösa problemen i målet genom några lagändringar?

Frågor till i första hand de basgrupper som inte redovisar eller opponerar:

I scenariot ovan har svarandena gjort gällande att Bo Bra:s fastställsetalan ska avvisas och de åberopar som ett skäl härför att deras yrkande om jämkning av ett eventuellt skadestånd inte kan prövas innan det pågående skatteärendet blivit slutgiltigt avgjort.

- 3)** Är den av svarandena åberopade grunden för avvisning hållbar? Varför? Varför inte?
- 4)** Har det för svaret på fråga 3) någon betydelse på vilken grund svarandena yrkat jämkning av ett eventuellt skadestånd?
- 5)** Bör det gå att föra en fastställsetalan när det är möjligt att i stället föra en fullgörelsetalan?

(Se vidare NJA 1998 s 438, NJA 2005 s 517, NJA 2007 s 108 och NJA 2013 s 209.)

PR 9. Seminarium

Alternativ tvistlösning

Shirin äger ett bolag som levererar IT-lösningar (som inkluderar både varor och bespoken tjänster) till andra bolag. Bolaget, Shirin-Tech, har tio anställda och en omsättning på ca 12–15 miljoner per år. Hårdvara, mjukvara samt reservdelar har hon alltid köpt av Grossi-Tech som är den största inhemska grossisten i datateknikbranschen. Shirin tycker att det är mycket tryggt och smidigast köpa av en inhemsk grossist. Då slipper hon själv förhandla med internationella bolag och behöver inte fundera på valuta-, transport- och tullfrågor. Dessutom har Grossi-Tech haft ett mycket brett urval av produkter som håller hög standard. Leveranserna från Grossi-Tech har varit otroligt pålitliga även under perioder med brist på komponenter. Den senaste leveransen av varor från Grossi-Tech blev emellertid avsevärt försenad, dessutom var varorna inte av utlovad kvalitet. Trots diskussioner om prisreduktion och ersättning för viss utebliven vinst har Grossi-Tech inte velat gå med på Shirins krav. Shirin-Tech påstår inte ha reklamerat i tid, trots att hon omgående klagade på leveransen. Angående den uteblivna vinsten har Grossi-Tech inväntat att hon Shirin-Tech inte kunnat bevisa storleken på den.

Shirin funderar nu på att stämma Grossi-Tech men är orolig för utgången och rättegångskostnaderna och, inte minst, för att relationen med Grossi-Tech, som är hennes enda leverantör, ska bli dålig. Dessutom är Shirin orolig för att information om tvisten ska komma ut i branschen.

Shirin som har läst att tvister kan lösas genom medling, har följande **frågor** som hon gärna skulle vilja ha svar på:

1. Vad är det för skillnad mellan domarens förlikningsförsök och medling och är det någon skillnad mellan sådan särskild medling som domstolen kan förordna om och privat medling (innan en ansökan om stämning lämnas in till domstolen)?
 - I bedömningen bör ni naturligtvis beakta vilka yrkanden och grunder som Shirin skulle kunna anföra med utgångspunkt i ovanstående scenario.
 - I bedömningen bör ni naturligtvis också beakta aspekter som tid och kostnad samt andra strategiskt relevanta hänsyn.
2. Kan en medlingsöverenskommelse verkställas?
3. Den lokala handelskammaren på Shirins hemort har också lanserat en tjänst för förenklat skiljeförfarande och Shirin undrar om ni skulle rekommendera det istället för medling?

En ytterligare övning kommer att delas ut under seminariet.

(Se lag (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och kurslitteraturen: Ekelöf m.fl., Rättegång V, s. 63-78, notera dock ändringarna i Supplement till Rättegång I-V, 14 uppl., s. 47-48; Heuman, Specialprocess, s. 18-23 samt kapitel 3, särskilt s. 24-26 och s. 55-57.)

PR 10. Redovisningsseminarium

Rättskraft och ändring av talan i tvistemål

Östra Aros Fastighets AB (Östra Aros) har genom stämning yrkat att svarande nr 1, Svedins Entreprenad AB (Svedins) ska förpliktas betala 60 miljoner kronor inklusive moms till Östra Aros, samt att svarande nr 2, AB Magnaten (Magnaten), ska förpliktas att solidariskt med Svedins utge nämnda belopp. Som grund för respektive yrkande har åberopats kontraktsbrott av Svedins (rörande ett entreprenadkontrakt) och att Magnaten garanterat betalning enligt ett borgensåtagande.

I målet har hållits flera förberedelser. I slutet av den sista förberedelsen ändrar Östra Aros grunden för sin talan genom att alternativt påstå att Magnaten i realiteten var medbeställare/avtalspart till Östra Aros. Östra Aros åberopar i detta avseende att Magnaten satt med under förhandlingarna och genom sitt agerande (konkludent partsinträde) blev den egentlige huvudmannen och i realiteten beställaren av entreprenaden. Magnaten vitsordar att bolaget var med under förhandlingarna men förnekar att det skulle ha förekommit något slags ansvarsgenombrott. Magnaten invänder också att taleändringen är otillåten enligt RB 13:3 eftersom påståendet om partsinträde aktualiserar andra händelser och därmed påståenden om andra omständigheter än enligt stämningsansökningen.

Enligt tingsrättens beslut över invändningen är det emellertid fråga om "samma rättsföljd med hänsyn till att Magnaten inte kan förpliktas till en prestation enligt den tidigare grunden och till en annan prestation enligt den nya". Tingsrätten tillåter att Östra Aros modifierar sin talan och refererar till NJA 2011 s. 718 och den hänvisning som Högsta domstolen i detta fall gör till bl.a. det systematiska sambandet mellan bestämmelsen om ändring av talan och rättskraft, dvs. omfattas något av den kommande domens rättskraft bör talan få ändras i den pågående rättegången.

Frågor:

1. Är tingsrättens beslut korrekt?
2. Antag i stället att Östra Aros först i hovrätten åberopar den nya grunden. Under vilka förutsättningar får hovrätten ta upp denna till prövning?
3. Antag att hovrätten tillåter att den nya grunden åberopas samt att Östra Aros samtidigt utvidgar sitt yrkande till 65 miljoner kr. Hur ska detta bedömas?

Frågor till i första hand de basgrupper som inte redovisar eller opponerar:

4. Tingsrätten synes ha handlagt målen mot Svedins och Magnaten tillsammans i en samma rättegång. Finns det lagstöd för en sådan kumulation och i så fall var?

5. Antag att Östra Aros i stället *enbart* väckt talan mot Svedins på grund av kontraktsbrott och att Östra Aros, sedan denna talan rättskraftigt ogillats, då kontraktsbrott inte ansetts föreligga, väcker ny talan om samma belopp *enbart* mot Magnaten under påstående att Magnaten är betalningsskyldigt mot Östra Aros då det gått i borgen såsom för egen skuld för Svedins förpliktelser enligt entreprenadkontraktet. Ska denna talan mot Magnaten tas upp till prövning i sak? Om ja, vilken verkan får den ogillande domen mot Svedins i målet mot Magnaten?

6. Utgå från scenariot i fråga 5 men anta i stället att Östra Aros andra talan mot enbart Magnaten *i stället* grundas på att Magnaten är part i entreprenadkontraktet och att Magnaten självt brutit mot kontraktet. Kan denna talan upptas till prövning? Om ja, vilken verkan får den ogillande domen mot Svedins i målet mot Magnaten?

(Se NJA 1971 s. 317, 1994 s. 23, 1999 s. 520 och NJA 2011 s. 718, Westberg i JT 1993-94 s. 813-824, Nordh i SvJT 2001 s. 655-665, Lindell, Civilprocessen, 5 uppl. s. 292-302.)

PR 11. Seminarium

Partsautonomi

Medifront AB är ett nystartat konsultföretag som drivs av två framgångsrika ingenjörer specialiserade på optiska medicinska verktyg, särskilt mycket små kameror. Hack i häl AB är ett väletablerat företag som specialiserat sig på operationsverktyg för tekniskt krävande ortopediska operationer.

Parterna har genomfört ett pilotprojekt tillsammans och är nu överens om att gemensamt försöka utveckla ett titthålsinstrument för svåra knäoperationer, där man tidigare inte kunnat använda titthålskirurgi. Samarbetet skall resultera i en prototyp som uppfyller vissa på förhand specificerade tekniska egenskaper. Samarbetsavtalet skall löpa under en tvåårsperiod under vilka fyra avstämningsmöten kommer att hållas, då parterna under ledning av en oberoende tredje part skall pröva i vilken grad de i avtalet specificerade tekniska delmålen har uppnåtts och det skall fastställas hur teknikutvecklingen fram till nästa möte skall planeras ("kontrollmöten"). Medifronts rätt till ersättning och storleken på ersättningen är knuten till hur väl de tekniska delmålen uppfyllts vid de olika kontrollmötena.

Att parterna samarbetar om projektet är offentligt men båda parter är angelägna om att skydda sin know-how och innehållet i de tekniska diskussionerna. Samtidigt är de angelägna om att avtalet skall ge incitament till att lösa problem tidigt och genom öppenhet mot varandra samt ge incitament till frivilliga överenskommelser. De har nu tagit fram ett avtalsutkast som i delar återges nedan.

Utdrag ur parternas avtalsförslag:

§ 12 De fyra kontrollmötena skall ledas av en från avtalsparterna fristående ordförande. Parterna har enats om att överläkare Eva Macaroni (eller den hon sätter i sitt ställe) skall ha det uppdraget.

§ 13 Vid kontrollmöte skall ordföranden upprätta ett protokoll som skall godkännas av båda parter. Protokollet skall innehålla en summering av det som förevarit vid mötet men inte innehålla någon för parterna känslig teknisk information.

§ 14 Tvist mellan parterna om parternas avtalsuppfyllelse skall i första hand lösas genom att parterna under tre veckor från det att någon part begär det för medlingsförhandlingar under ledning av överläkare Eva Macaroni. Om parterna inte efter treveckorsperioden har enats skall Eva Macaroni, mot bakgrund av parternas argumentation, slutligt och bindande för parterna göra en skriftlig bedömning av i vilken grad de tekniska delmålen har uppnåtts. Om parterna inte mot bakgrund av

denna bedömning enas i eventuella övriga tvistiga frågor får part först två månader efter att detta utlåtande har skickats till båda parter ansöka om stämning i allmän domstol. Allmän domstol skall dock inte göra en ny prövning av Eva Macaronis bedömning av i vilken grad de tekniska delmålen har uppfyllts.

§ 15 Vid tvist i allmän domstol får endast enligt § 13 upprättade och godkända protokoll samt av överläkare Eva Macaroni enligt § 14 upprättat bedömningsunderlag användas som bevisning. Parterna överläter på domstolen att baserat på denna begränsade bevisning göra en skälighetsuppskattning av den ekonomiska ersättning som någon av parterna kan vara berättigad till.

Fråga 1: Bedöm klausulerna 12–15 i avtalet ovan ur processrättslig synvinkel:

- a) Är det möjligt att avtala som parterna föreslagit?
- b) Är det lämpligt att avtala som parterna föreslagit?
- c) Finns det alternativa sätt att uppnå det parterna söker och vilka fördelar/nackdelar har i så fall alternativen?

Fråga 2: Gör det skillnad om du skulle göra bedömningarna som rättsligt ombud för Medifront AB eller Hack i häl AB? Dvs. är några av klausulerna mer eller mindre förmånliga eller riskfyllda för någon av avtalsparterna?

(Prop. 1942:5 s. 233-234, NJA 1994 s. 712 I-III, NJA 2001 s. 511, NJA 2011 s. 576, Lindell, B, (utdrag ur) Partsautonomins gränser (Iustus, 1988), s. 119-130, Heuman, L, (utdrag ur) ”Kan parter träffa avtal om hur civilrättsliga och processuella regler skall tillämpas?” i JT 2011/12 nr 2, s. 336-342.)

PR 12. Redovisningsseminarium

Gärningsbeskrivning

Enligt lokal trafikföreskrift i Norrtälje kommun gäller för lastbilar med en bruttovikt överstigande 3500 kg genomfartsförbud. I början av januari fastnade Kim P. med sin lastbil i centrala Norrtälje och fick hjälpas loss av brandkår, bärgare och polis. Sedermera väckte åklagare Falk åtal mot Kim P. med följande gärningsbeskrivning:

”P. har 2022-01-03 framfört lastbil på Roslagsgatan trots att han känt till eller bort känna till att högsta tillåtna bruttovikt överskridits med 10 000 kg.”

I tingsrätten framhöll Kim P:s ombud, advokaten Kollberg, att P. erkände att han visserligen kört i tätorten, men att han varit på väg att leverera fjärrvärmerör till en återförsäljare i staden; senare visade det sig att han tagit fel på ort och skulle ha levererat produkterna till Västertälje, en stadsdel i Södertälje. Huvudförhandlingen kom att koncentreras till frågorna om P. trott att han haft ärende och om det i sådant fall skulle utesluta straffansvar.

Vid överläggningen är ledamöterna eniga om att det hursomhelst inte kan fästas tilltro till P:s uppgifter och att åtalet ska bifallas. Under påföljdsdiskussionen utbrister plötsligt nämndemannen Ohlsson som fastnat i trafikföreskriften: - Men även om han inte hade något ärende i Norrtälje, körde han väl aldrig *genom stan*?

Frågor:

1. Hur ska tingsrätten döma?

Säg nu att tingsrätten bifaller åtalet och att P. överklagar. Vid huvudförhandlingen kommer frågan om P:s färd genom Norrtälje upp. Hovrättsrådet Bengtsson undrar om åklagaren är fullt tillfreds med gärningsbeskrivningen. Ombudet Kollberg reagerar starkt och hävdar att Bengtsson är partisk och att sådana tilltag strider mot EKMR. Åklagaren Falk förklarar sig nöjd med gärningsbeskrivningens utformning.

2. Hur ska man se på Bengtssons agerande?
3. Hur ska hovrätten avgöra målet?

Säg att hovrätten ogillar åtalet och åklagarsidan överklagar och får prövningstillstånd. I HD vill riksåklagaren justera åtalet enligt följande:

”P. har 2022-01-03 framfört lastbil på Roslagsgatan genom Norrtälje, trots att han känt till eller bort känna till att högsta tillåtna bruttovikt överskridits med 10 000 kg. I samband med framförandet har P. brustit i väjningsplikt vid torget och har därutöver skadat en Norrtälje kommun tillhörig huskropp belägen i anslutning till Roslagsgatan. P. har vid framförandet

av fordonet gjort sig skyldig till grov oaktsamhet och visat uppenbar ligkiltighet inför andra människors egendom.”

4. Ska HD tillåta den nya utformningen av gärningsbeskrivningen?

Frågor till i första hand de basgrupper som inte redovisar eller opponerar:

5. Läs särskilt NJA 2015 s 405 samt Pélissier & Sassi-avgörandet. Hade hovrätten i det förra målet kunnat döma till ansvar för försök till stöld utan att åklagaren justerat ansvarsyrkandet?
6. Vilka fördelar respektive nackdelar är förenade med de ståndpunkter HD:s majoritet respektive minoritet intar i NJA 2011 not 12?
7. Måste försvårande omständigheter åberopas av åklagare för att domstolen ska kunna lägga dem till grund för domen?

(Se NJA 2014 s 664, 1993 s 134, 2011 not 12, 2003 s 645, 2015 s 702, 2015 s 405, Europadomstolens avgörande Pélissier & Sassi mot Frankrike 25 mars 1999, Nordh, Processens ram i brottmål, 3 uppl 2012 s 28-49, Diesen, JT 2016 s 668-670).

PR 13. Seminarium

Bevisbörda och åberopsbörda

Tandläkarna Elvira och Terry har under flera år haft gemensamma lokaler för varsin tandläkarpraktik. De har samarbetat väl i stort och smått och haft stort förtroende för varandra. Samarbetet har dock brutit samman då deras respektive praktik har drabbats hårt ekonomiskt av att många patienter under pandemin inte har besökt tandläkaren. Nu har Elvira stämt sin kollega Terry vid Uppsala tingsrätt och yrkat betalning med 250 000 kr jämte ränta. Som grund för betalningskravet har Elvira åberopat att hon den 10 oktober 2021 överfört denna summa till Terry som ett lån, vilket nu har förfallit till betalning.

Fråga 1: Utgå från att Terry bestrider betalningsskyldigheten på den grunden att det överförda beloppet har utgjort en gåva från Elvira, enligt ett löfte som Elvira gav den 9 oktober 2021 när Terry berättade om sina olika ekonomiska bekymmer. Hur bör bevisbördan hanteras i ett sådant mål och varför? Kan man argumentera för olika lösningar?

Fråga 2: Utgå nu istället från att Terry i sitt svaromål bestrider betalningsskyldighet på grunden att det från Elvira överförda beloppet enligt Terry inte har utgjort ett lån, utan har utgjort betalning som ersättning för att Elviras familj har fått disponera Terrys mycket exklusiva segelbåt under fyra sommarveckor flera år i rad. Hur bör bevisbördan hanteras i ett sådant mål och varför? Kan man argumentera för olika lösningar?

Tyvärr väljer inte Terry enbart den ena av de tänkbara bestridandegrunderna ovan, utan han bestrider Elviras talan på båda grunderna i följande ordning:

I första hand åberopas det överförda beloppet har utgjort en gåva från Elvira, enligt ett löfte som Elvira gav den 9 oktober 2021 när Terry berättade om sina olika ekonomiska bekymmer.

I andra hand åberopas det överförda beloppet har utgjort betalning för att Elviras familj har fått disponera Terrys segelbåt under fyra sommarveckor flera år i rad.

Fråga 3: När förberedelsen ska avslutas med att tingsrätten upprättar en skriftlig processlägesöversikt ska tingsrätten redogöra för *det slutliga bevisemat* i målet. Vilka tvistiga omständigheter (rättsfakta) är det domstolen måste pröva och i vilken ordning bör dessa behandlas?

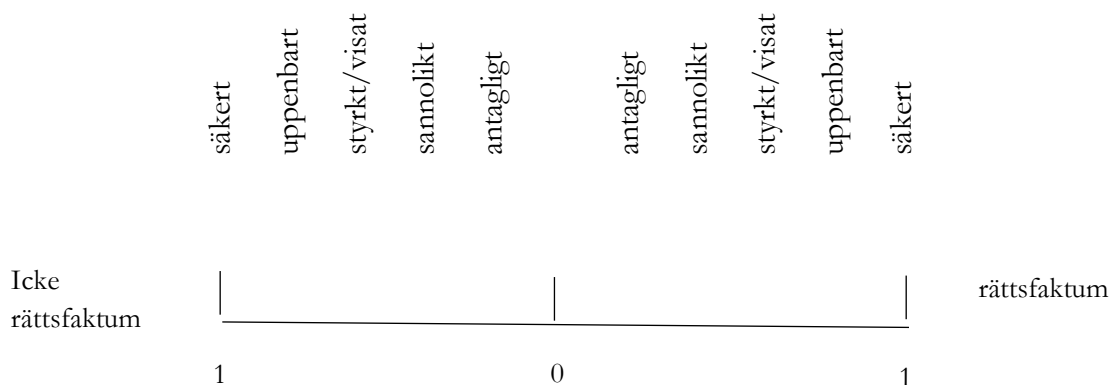
Vid huvudförhandlingen har som enda bevisning partsförhör åberopats, och parternas ord står mot varandra. Vid den enskilda överläggningen som äger rum efter huvudförhandlingen är tingsrättens ledamöter överens om att läget med den skrala

bevisning parterna har åberopat innebär att ingen av parterna har gjort sin version ens sannolik. Någon ledamot påpekar att Elviras bevisning möjligen kan betraktas som aningen starkare än Terrys.

Fråga 4: Hjälp tingsrättens ledamöter. Vilken utgång bör målet, mot bakgrund av bevisvärderingen ovan, få? Varför?

(Se NJA 2014 s. 364, NJA 2017 s. 1094, Lindskog, ”Prövningsordningen vid återkrav av överlämnad egendom” i SvJT 2020 s. 297 samt, Hardenberger, ”Den successiva relevansens princip”, i SvJT 2020 s. 546)

Vid diskussionerna om bevisbördan i uppgifterna ovan kan det underlätta att använda figuren nedan och där markera tänkbara *bevisvärdepunkter* och *bevisbördepunkter* (se vidare Ekelöf m.fl., Rättegång IV, s. 84 ff.).

PR 14. Redovisningsseminarium

Rättsmedel

Wilma sålde hösten 2021 sin bostadsrättslägenhet i centrala Uppsala till Dorian. För utförande av flyttstädning anlät Wilma städfirman Rent & Snyggt AB (RSAB). Några månader efter sitt tillträde upptäckte Dorian en vattenskada nära lägenhetens badrum. Wilma kom överens med Dorian om att betala honom 65 000 kr på grund av vattenskadan. Enligt Wilmas bestämda mening hade vattenskadan inte funnits innan RSAB städade, så den måste ha orsakats av att en vattenhink hade spillts ut eller att RSAB hade använt för mycket vatten vid städningen av golvet utanför badrummet. Därför krävde Wilma RSAB på 65 000 kr men bolaget vägrade utan motivering att betala, så hon väckte talan mot bolaget vid Uppsala tingsrätt. Där yrkade hon att RSAB skulle betala henne 65 000 kr för att ha vållat henne skada genom vårdslöshet vid utförandet av städtjänsten ifråga. RSAB bestred yrkandet med hänvisning till att bolaget inte hade vållat skadan.

Genom en dom meddelad den 23 november 2022 ogillade Uppsala tingsrätt Wilmas talan. Tingsrätten ansåg förvisso att RSAB var ersättningsskyldigt för skadan men att bevisningen som Wilma hade åberopat inte gjorde det möjligt att bedöma skadans storlek; därtill ansåg sig tingsrätten förhindrad att göra en skälighetsbedömning. RSAB hade yrkat ersättning för rättegångskostnader med 290 000 kr avseende ombudsarvode. Tingsrätten tillerkände RSAB ersättning med 50 000 kr, som enligt domstolens bedömning utgjorde ett skäligt ombudsarvode.

Båda parterna överklagade tingsrättens dom med yrkande om fullt bifall till sin respektive talan vid tingsrätten. Svea hovrätt beslutade den 21 januari 2023 att meddela prövningstillstånd avseende frågan om rättegångskostnader och att inte meddela prövningstillstånd i övrigt. Wilma överklagade hovrättens beslut till Högsta domstolen (HD) med yrkande att HD skulle bevilja tillstånd till prövning av hennes överklagande i hovrätten. I sitt överklagande till HD anförde hon att bevisningen som hon hade åberopat vid tingsrätten gjorde det möjligt att bedöma skadans storlek.

Det tar lång tid innan HD tar ställning till Wilmas överklagande. Först i oktober 2023 föredras målet för avgörande av frågan om HD ska bevilja tillstånd till sin prövning av överklagandet. De tre beslutande justitieråden är ense om att tingsrätten gjorde en korrekt bedömning, när den kom fram till att bevisningen som Wilma hade åberopat inte gjorde det möjligt att bedöma skadans storlek. Däremot anser de att tingsrätten hade kunnat göra en skälighetsbedömning med tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken, som dock sällan har tillämpats, varför det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet av tingsrättens dom prövas av högre rätt.

Frågor:

- 1) Vilka lagenliga beslut kan HD fatta avseende Wilmas överklagande, givet det vi vet om justitierådens uppfattningar?
- 2) Vilka sådana beslut rekommenderar Du att HD ska fatta?

Frågor till i första hand de basgrupper som inte redovisar eller opponerar:

- 3) Om vi tänker oss att Wilma också hade överklagat hovrättens beslut att meddela prövningstillstånd avseende frågan om rättegångskostnader med yrkande att sådant tillstånd skulle nekas, vilket beslut skulle HD fatta med anledning av överklagandet i den delen?
- 4) Det tar lång tid innan HD tar ställning till Wilmas överklagande. Hade hovrätten under väntetiden kunnat pröva frågan om rättegångskostnader, avseende vilken hovrätten ju redan hade meddelat prövningstillstånd?
- 5) Kan Wilma med anledning av tingsrättens bedömning – att bevisningen som hon hade åberopat inte gjorde det möjligt att bedöma skadans storlek – åberopa ytterligare bevisning i samband med överklagandena och få den prövad i högre rätt?

(Se Bylander, Fyra år med EMR: Prejudikat-pt i hovrätt, Analys, elektroniskt publicerad på InfoTorg Juridik den 1 november 2012, Fitger m.fl., Rättegångsbalken [7 juni 2023, Version 94, JUNO], kommentaren till 49 kap. 14 § samt Thornefors, Rättegångsbalk (1942:740) 54 kap. 13 §, Lexino 2019-09-30 [JUNO].)

PR 15. Redovisningsseminarium

Säkerhetsåtgärder m.m.

Författaren Emelie Brunte tecknade under vintern 2022 ett avtal med bokförlaget Figur & Filur AB om att förlaget skall redigera, trycka och marknadsföra Emilies nästa roman ”Svinlandets höjder” (en pastoral skildring av kärlek och konflikter på ett lantgods).

Avtalet föreskriver att ett slutligt manus ”i tryckbart skick” ska vara inlämnat till förlaget senast den 1 oktober 2023. En första tryckning ska utgöras av 200 000 inbundna böcker, med ensamrätt för förlaget till en lika stor produktion av pocketböcker. Aktiv marknadsföring och försäljning ska ske via bokhandlare, nätbutiker samt reklam och annonser i massmedia. Ersättningen till Emelie ska vara 25 % av förlagets försäljningspris för varje såld bok.

Redan innan boken är färdigskriven, under början av hösten 2023, har förlaget gjort massiva marknadsföringsåtgärder och man räknar med en försäljningssuccé i julhandeln (”Årets mest efterlängttade debutroman!”). När Emelie den 1 oktober 2023 levererar manuset till förlaget anser dock förlaget att den mycket ofördelaktiga skildringen av grisbonden Hedberg, en av huvudkaraktärerna, har sådana tydliga överensstämmelser med en verklig person (som ofta figurerar i massmedia efter att för några år sedan ha deltagit i realityserien ”Bonde söker fru”) att åtal för förtal (riktat mot Emelie) samt krav på återkallelse kommer att bli aktuella om boken trycks. Förlaget bedömer att risken för negativ publicitet och kostsamma processer då leder till att bokproduktionen blir en förlustaffär. Det vill därför inte trycka manuset om inte Emelie först ändrar de mest känsliga detaljerna. Någon direkt klausul om detta finns dock inte i avtalet utöver skrivningen om att manus ska vara ”i tryckbart skick”.

Emelie vägrar helt att ändra sitt manus och kontaktar istället en advokatfirma. Advokaterna skickar ett brev till förlaget där man gör gällande att förlagets vägran att trycka manuset utgör ett avtalsbrott och där man förvarnar om att Emelie inom kort kommer att väcka talan mot förlaget vid tingsrätt, med kumulativa yrkanden dels om förpliktelse att fullgöra sina skyldigheter enligt avtalet (att trycka och sälja boken i nuvarande skick), dels ett yrkande om betalning av skadestånd för den skada avtalsbrottet åsamkar Emelie. Eftersom boken redan har marknadsförts och julhandeln snart inleds påpekas också att skadan ökar för varje dag som går utan att boken blir tryckt. Därför aviserar advokaterna att Emelie också kommer att framställa ett yrkande om att tingsrätten snarast, och fram till dess att målet avgörs slutligt, ska besluta att förlaget vid vite om 50 000 kr per påbörjad dag skall förpliktigas att fullgöra tryckning och försäljning av boken.

Förlaget kontaktar dig och din uppgift blir att besvara följande **frågor**:

- 1) Om vi utgår från att Emelie genom sin ansökan kan visa att avtalet i och för ålägger förlaget en skyldighet att trycka och sälja boken i nuvarande skick, vilka övriga förutsättningar måste vara uppfyllda för att hon ska vinna bifall till förlagets ansökan

om säkerhetsåtgärder? Vilka processuella argument och invändningar kan förlaget anföra mot hennes ansökan om säkerhetsåtgärder?

- 2) Påverkas bedömningen i fråga 1 ovan om Emelie inte kan visa sannolika skäl för att förlaget har en skyldighet att trycka boken men däremot för att avtalet ger henne en civilrättslig rätt till skadestånd p.g.a. avtalsbrott (dvs. andrahandsyrkandet i målet)? I så fall, på vilket sätt?
- 3) Om vi istället utgår från att Emelie *inte* kan visa sannolika skäl för något av sina krav i sak, vilka möjligheter har då förlaget att genom en genstämningsvis väckt talan mot Emelie för egen del få till stånd säkerhetsåtgärder som innebär att Emelie förpliktigas att, mot vite, skriva om de delar av manuset som innehåller de mest känsliga uppgifterna?

Fråga till i första hand de basgrupper som inte redovisar eller opponerar:

- 4) Skulle någon av parterna i scenariot ovan istället för att väcka talan i tingsrätten kunna få till stånd motsvarande snabba åtgärder mot motparten genom att vända sig till Kronofogden?

(NJA 2003 s. 613, NJA 2018 s. 189, NJA 2021 s. 147 samt utdrag ur Westberg, Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål, Bok 1 s. 15-21 och Bok 2 s. 157-162. Observera att hela Westbergs verk (bok 1-4) finns tillgängligt för nedladdning via juridikbok.se.)